

رسانه و آموزش جرم
(مطالعه موردی صفحه حوادث روزنامه جام جم سال ۱۳۸۸)

دکتر فریبا شایگان^۱

۸۹/۷/۲۱

تاریخ دریافت:

۸۹/۹/۲۰

تاریخ پذیرش:

چکیده

رسانه‌های جمعی با داشتن مخاطبین زیاد، قدرت تأثیرگذاری و امکان استفاده از تکنیک‌های خاص بطور مستقیم و غیرمستقیم نقش بارزی در آموزش افراد جامعه ایفا می‌کنند. این آموزش‌ها همیشه در راستای هنجارهای جامعه نیست و بعضاً بصورت خواسته یا ناخواسته به آموزش انحرافات اجتماعی و انجام جرایم هم می‌پردازند و امنیت جامعه را به خطر می‌اندازند. مقاله حاضر با هدف بررسی نقش آموزش جرم در رسانه‌ها، به مطالعه نقش حوادث مطرح شده روزنامه جام جم در این زمینه پرداخته است. این مطالعه با طرح ۴ سؤال با روش تحلیل محتوای کمی صفحه حوادث روزهای دوشنبه سال ۱۳۸۸ روزنامه جام جم صورت گرفت و واحد تحلیل یک حادثه بود.

نتایج بدست آمده نشان داد که از ۳۸۵ حادثه ذکر شده، ۲۴۷ مورد به جرایم پرداخته بود، بیشترین جرم مطرح شده سرقت (۳۵٪) و پس از آن قتل (۱۹٪) و سپس کلاهبرداری (۱۵٪) بود. محتوای حوادث ذکر شده این روزنامه به میزان کمی به آموزش جرم پرداخته؛ اما میزان ترسانندگی و بازدارندگی حوادث هم کم است و (۲۱٪ حوادث ذکر شده بازدارنده هستند). در حوادث مطرح شده چهره مثبت و موقفی از پلیس نشان داده شده و همین امر در پیشگیری از جرم توسط خوانندگان هم نقش دارد.

واژه‌های کلیدی:

رسانه، امنیت، آموزش جرم، کارکرد رسانه، حوادث، پلیس.

رسانه‌های جمعی در این عصر نقش بزرگی در کلیه عرصه‌های زندگی اجتماعی بازی می‌کنند، آنان با داشتن مخاطبین بسیار و قدرت تأثیرگذاری فوق‌العاده، از مؤثرترین ابزارها در هدایت جامعه و آموزش مردم هستند. یکی از این عرصه‌ها که نیاز اساسی جامعه هم هست، عرصه تولید امنیت و گسترش آن در جامعه می‌باشد.

رسانه‌های ارتباطی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی جامعه می‌توانند با آشنا و آگاه ساختن جامعه نسبت به بزهکاری و مسائل قانونی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی مربوط به آن، مشارکت هرچه بهتر و مفیدتر مردم را در برقراری و حفظ امنیت موجب شوند به‌نحوی که مردم خود کارگزار امنیت شده و در فرایند حصول به آن مشارکت نمایند.

رسانه‌ها اگر چه نقش بزرگ و بی‌بدیل روشنگری را در جامعه به‌عهده دارند و اسباب بیداری افکار عمومی به حساب می‌آیند اما نباید با برخورد‌های احساسی، رویکرد عقلایی به رخدادهای جامعه را مخدوش نمایند. یکی از مواردی که در آن با برخورد احساسی رسانه‌ها روبرو می‌شویم، قضاوت شتابزده و غیرمستند درباره وقایع جنایی است. کارکرد اصلی ارائه اخبار در رسانه‌ها پاسخ به تشنگی جامعه برای دستیابی به آگاهی است از این رو هر چه پایه‌های مستند و منطقی اینگونه اخبار بیشتر باشد این وظیفه به شکل درست‌تر انجام می‌گیرد. مقاله حاضر با بررسی نقش روزنامه‌ها در اطلاع‌رسانی اخبار حوادث، به کارکرد پنهان آنها در ایجاد ناامنی یا آموزش بزهکاری هم می‌پردازد.

طرح مسئله

امنیت اجتماعی به معنای آرامش و آسودگی‌ای که جامعه برای اعضایش فراهم می‌نماید یکی از حقوق مسلم و ضروری مردم بر گردن حاکمان است. حاکمیت موظف است امنیت لازم را برای زندگی اجتماعی-اقتصادی و سیاسی مردم فراهم‌نماید تا آنها بتوانند درسایه این امنیت زندگی سالم و انسانی و روبه پیشرفت داشته‌باشند. در تأمین امنیت اجتماعی عوامل و عناصر گوناگونی دخیل هستند که از جمله یکی از این عوامل رسانه‌های جمعی است. رسانه‌های جمعی با ویژگی گسترده بودن، کثرت مخاطب، سرعت انتقال و وسعت انتشار، نقش بسیار مهم و چشمگیری در هدایت افکار عمومی و ایجاد امنیت روانی و اجتماعی اعضا جامعه دارد. رسانه‌ها با توجه به کارکردهای مهم و چندگانه‌ای که در جامعه دارند، از جمله

کارکرد نظارت بر محیط، توان ایجاد همبستگی اجتماعی و انتقال میراث اجتماعی از نسلی به نسل دیگر، می‌تواند بر پدیده‌های اجتماعی تأثیر گذار باشند. از جمله کارکرد رسانه‌ها کارکرد آموزشی آن است که می‌تواند با بهره‌گیری از این کارکرد رعایت ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را به مردم آموزش دهند تا امنیت اجتماعی بیشتر گردد.

رسانه‌ها می‌توانند شیوه‌های مبارزه با بزهکاری و پیشگیری از آن را به مردم آموزش دهند. آنها با به تصویر کشیدن فرایند بزهکار شدن یک فرد، به مخاطبان می‌آموزند که چگونه با اتخاذ تدابیر صحیح تربیتی، آموزشی، اقتصادی و اجتماعی مانع بزهکار شدن خود و اطرافیان گردند. البته گفته می‌شود انعکاس اخبار جرائم در رسانه‌ها منجر به بدآموزی می‌شود، ولی از آنجا که بزهکاری امری غیر عادی است و در اکثر موارد قربانیانی را به همراه دارد و احساساتی را جریحه‌دار می‌سازد، در صورتی که هیچ رسانه‌ای هم آن را پوشش ندهد، باز هم از راه‌های غیر رسمی و آن هم نه همانگونه که اتفاق افتاده، بلکه بر اساس برداشت‌ها و سلیقه‌های افراد بازگو کننده، مطرح می‌شود و به گوش مردم می‌رسد، عدم درج اخبار جرائم در رسانه‌ها، کنجکاوای مردم را نسبت به دانستن حقیقت مسئله برمی‌انگیزد و بهر حال آنها اخبار لازم را حتی از منابع نامعتبر دریافت می‌کنند، باید توجه کرد که مسکوت گذاشتن اخبار حوادث و اتفاقات و نپرداختن رسانه‌ها به آنها هم خود موجب احساس نگرانی و هراس در مردم می‌شود، زیرا آنها از یک طرف شاهد حوادث و ناامنی‌های موجود در شهر یا محل زندگی‌شان هستند، از طرف دیگر تحلیل و تفسیر درستی از وقایع به آنها داده نمی‌شود و لذا ممکن است برای یافتن پاسخ به هر وسیله‌ای حتی استفاده از رسانه‌های مخالفان نظام روی آورند و تفسیرهای ناصحیح بگیرند و موجب ناامنی بیشتر شوند؛ لذا بهتر است مردم حقیقت را از زبان منابع معتبر و فراگیرتری مانند رسانه بشنوند؛ البته به شرطی که به تمام جنبه‌ها خصوصاً آموزش مردم توجه داشته باشند؛ زیرا ممکن است رسانه‌ها با درج جزئیات حوادث و اتفاقات به آموزش نحوه انجام جرم و جنایت پرداخته و علاوه بر افزایش احساس ناامنی، روش انجام جرائم را به افراد مستعد بیاموزند. که شواهد زیادی در این زمینه وجود دارد، از جمله در شرح یکی از حوادث که دو خانم جوان تحصیل کرده تحت عنوان استخدام با استفاده از مواد بیهوشی اقدام به سرقت می‌کردند، متهم می‌گوید «با فشار مالی و روانی موجود، به همراه ریحانه با استفاده از شگردهایی که توی روزنامه‌ها خوانده بودیم، تصمیم گرفتیم که به بهانه استخدام و کاریابی یا دوستی و با استفاده از مواد بیهوشی اقدام به سرقت

Archive of SID

کنیم.» این متهم در جواب خبرنگار که می پرسد این شگرد را از کجا یاد گرفتید، می گوید: «معمولاً به دلیل جذابیت اخبار حادثه‌ایی، صفحه حوادث روزنامه‌ها را می خواندیم و با توجه به جالب بودن آن شگرد، اقدام به طرح ریزی نقشه کردیم» (امین جامعه، ۱۳۸۹: ۵). امثال این موارد زیاد است که نشانگر نقش آموزشی رسانه می باشد. بر این اساس مقاله حاضر با تحلیل محتوای اخبار حوادث روزنامه‌ها می خواهد به این سؤال پاسخ دهد که به چه میزان این اخبار به آموزش انجام جرم می پردازند؟

اهمیت و ضرورت موضوع

امنیت اجتماعی یکی از نیازهای مهم جامعه است و تمام نهادها و سازمان‌ها باید در جهت افزایش امنیت تلاش کرده و از اقداماتی که موجب کاهش این نیاز حیاتی می شود، جلوگیری کنند. مقاله حاضر بدلیل پرداختن به این موضوع و نقش رسانه‌ها خصوصاً مطبوعات در امنیت اجتماعی از اهمیت بالایی برخوردار است و با نشان دادن نقش مطبوعات در آموزش جرائم، هشدار به مسئولین فرهنگی و سردبیران نشریات است که ناخواسته در جهت افزایش جرائم و آموزش افراد مستعد در این زمینه قدم برندارند. همچنین مسئولین نیروی انتظامی و قوه قضائیه هم با در اختیار گذاردن جزئیات جرائم در اختیار رسانه‌ها در این امر شریک نشوند.

تحقیقات پیشین

دستاوردها و پیامدهای اجرای طرح امنیت اجتماعی ناجا در شهر تهران از نگاه مطبوعات سال ۸۷-۸۶ پایان‌نامه ارشد آقای عباس عرفانی نظری است که در دانشگاه علوم انتظامی در سال ۱۳۸۹ نوشته شده است. در این تحقیق که به روش تحلیل محتوا، چهار روزنامه کیهان، رسالت، اعتماد و اعتماد ملی در یک سال ۸۷-۸۶ مورد بررسی قرار گرفته است که چه نگرشی نسبت به اجرای طرح از نظر پرداختن به بحث ارادل و اوباش، مشروبات الکلی، برخورد با بدحجابی، جمع آوری مطالب و CDهای مستهجن و در کل امنیت اجتماعی داشته است. در نهایت با بررسی ۴ روزنامه در یک سال به ۲۰۸ مورد اشاره کرده و نتیجه می گیرد که در کل جهت گیری نسبت به شاخص‌های امنیت اجتماعی مثبت بوده است. از نظر جهت گیری نسبت به کنترل و مبارزه با ارادل و اوباش نه تأیید و نه رد شده است، نسبت به توزیع کنندگان مشروبات الکلی منفی شد و در مبارزه با بدحجابی مثبت بوده؛ ولی از نظر

مبارزه با توزیع کنندگان فیلم‌های مستهجن منفی شده است.

هرویه نیز در سال ۱۳۸۸ تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر استفاده از رسانه‌ها بر میزان احساس امنیت شهروندان تهرانی با تأکید بر فعالیت‌های پلیس» انجام داده است. این تحقیق که به روش پیمایشی و با جامعه آماری ۶۷۲ نفری از شهروندان تهرانی بالای ۱۸ سال انجام شده است، با روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای نمونه خود را انتخاب کرده است. در این تحقیق از آزمون‌های K²، ویکینی و اسپیرمن استفاده شده است و به بررسی تأثیر برنامه‌های جنایی تلویزیون و بخش حوادث روزنامه‌های ایران، همشهری و جام جم بر احساس امنیت جامعه پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داده است که استفاده از برنامه‌های جنایی تلویزیون باعث پایین آمدن احساس امنیت افراد شده است. کسانی که بخش حوادث روزنامه را می‌خوانند از لحاظ احساس امنیت تفاوت چندانی با افرادی که سایر بخش‌های روزنامه‌ها را مطالعه می‌کنند، ندارند. دیدن برنامه‌های تلویزیونی رابطه بیشتری نسبت به مطالعه حوادث جنایی روزنامه‌ها با احساس ناامنی افراد دارد.

در تحقیق دیگری هم که با عنوان «نقش اثرات فرهنگی رسانه در امنیت اجتماعی» توسط بیابانی در سال ۱۳۷۶ به‌عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد در دانشگاه آزاد انجام شده است، روش کتابخانه‌ای و مصاحبه با تعدادی از نخبگان انتخاب شده است. نتایج تحقیق نشان داده است که رسانه‌ها با توانایی و نفوذی که در بین افراد جامعه دارد می‌تواند موجب سرکوبی یک دولت، افزایش اختلافات قومی و مذهبی، ترور شخصیت‌های سیاسی، طراحی کودتاها و برپایی یا افشای قیام‌ها و شورش‌ها شوند و بنابراین در ایجاد امنیت اجتماعی تأثیر بسیار زیادی را دارند.

مبانی نظری

در این بخش به مباحثی در خصوص امنیت اجتماعی و کارکرد رسانه‌ها در این زمینه پرداخته می‌شود.

مفهوم امنیت اجتماعی

امنیت از ریشه امن به معنی آرامش خاطر و آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است. در بستر واژگانی، امنیت در خود حامل معنای اطمینان، عدم خوف و در امان بودن و نهراسیدن

Archive of SID

است یعنی از احساس امنیت تا ایمنی و اطمینان خارجی در این واژه نهفته است. بدیهی است امنیت ذهنی و عینی از بعد فردی به امنیت اجتماعی وابسته است و امنیت در این حالت ابعادی چون امنیت شغلی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و جانی در بر دارد.

ویور امنیت اجتماعی را توانایی جامعه برای حفظ ویژگی اساسی خود در برابر شرایط متحول و تهدیدات واقعی یا احتمالی می‌داند. این نوع امنیت بر قابلیت حفظ شرایط قابل پذیرش داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت ملی و رسوم متکی است (موتیمر، ۱۳۸۰: ۳۸۸).

از آنجا که انسان موجودی اجتماعی است باید برای تأمین نیازهای گوناگون خود با محیط پیرامون خویش ارتباط برقرار کند. یکی از لوازم برقراری این ارتباط وجود امنیت در جامعه است. موضوع امنیت با پیشینه‌ای قابل تأمل یکی از مباحث مهم در مسائل مملکت‌داری و یکی از پیچیده‌ترین مسائل در مباحث علم سیاست و روابط بین‌المللی بوده است. امروزه به جرأت می‌توان گفت که شاید هیچ چیز به اندازه نبود امنیت برای افراد و جوامع آزاردهنده نبوده است.

امنیت اجتماعی ضمن طرح موضوع‌های عمیق اجتماعی، انسان را در مرکز الگوهای اجتماعی قرار می‌دهد نه در حاشیه آن. بر این اساس امنیت اجتماعی آن است که جامعه بتواند در سایه آن بر قلمرو آزاد خود برای بروز خلاقیت‌های بیشتر بیافزاید. بنابراین امنیت اجتماعی عبارت از آرامش و آسودگی‌ای است که جامعه برای اعضای خویش فراهم می‌کند. ویژگی اساسی این نوع امنیت آن است که جامعه و نهادهای آن مسئول به وجود آوردن آن است به طوری که یکی از وظایف و اهداف جامعه برقراری امنیت است. وسایل ارتباط جمعی به‌عنوان یکی از سیستم‌های اجتماعی تأثیرگذار بر جامعه در این میان نقش مهمی برعهده دارد.

در عصر حاضر که تنوع و قدرت رسانه یکی از بارزترین مشخصه‌های آن است، سخن از تأثیر رسانه‌ها بر امنیت ناشناخته یا دشوار نیست. امروز هر کس به آسانی می‌تواند حضور خواسته یا ناخواسته رسانه‌ها را در همه زمینه‌ها از خصوصی‌ترین موضوعات زندگی شخصی تا عمومی‌ترین مسائلی ملی و بین‌المللی احساس کند. برای ورود به بحث تأثیر رسانه‌ها بر امنیت اجتماعی لازم است مروری بر کارکردهای رسانه‌ها در جامعه داشته باشیم.

کارکردهای رسانه‌ها

در هر یک از رسانه‌ها مجموعه‌ای از کارکردها قابل تصور است. هارولد لاسول در تحقیقات خود در سال ۱۹۶۷ سه کارکرد عمده برای رسانه‌ها برشمرد:

(۱) نظارت بر محیط به معنی جمع‌آوری و توزیع اطلاعات در مورد رویدادهای محیط اطراف، هم در داخل و هم در خارج یک جامعه خاص. این امر تا اندازه‌ای، نظیر آن چیزی است که عموماً به مثابه اداره و هدایت اخبار مورد نظر قرار می‌گیرد.

(۲) همبستگی بخشی از جامعه در واکنش به محیط: همبستگی در اینجا شامل تفسیر اطلاعات مربوط به محیط و توصیه در مورد نحوه رفتار در واکنش به این رویدادها است. این فعالیت تا حدودی به عنوان ویرایش یا تبلیغ سیاسی شناخته می‌شود.

(۳) انتقال میراث اجتماعی از نسلی به نسل دیگر: لاسول می‌گوید که انتقال فرهنگ معطوف منتقل کردن اطلاعات، ارزشها و هنجارهای اجتماعی از نسلی به نسل دیگر یا از اعضای یک گروه به تازه واردهای آن گروه است. این امر عموماً به مثابه فعالیت آموزشی شناخته می‌شود. رایت به این سه کارکرد مقوله تفریح و سرگرمی را اضافه کرده که به اعمال ارتباطی اشاره دارد که جهت سرگرمی و تفریح صورت می‌گیرند (سورین و تانکارد، ۱۳۸۲: ۵۱-۴۵)

از جمله دیگر کارکردهایی که توسط دیگر نظریه پردازان مطرح شده است، می‌توان به کارکردهای زیر اشاره کرد:

(۱) کارکرد آموزشی

یکی از کارکردهای مهم رسانه‌ها کارکرد آموزشی آن‌هاست. رسانه‌ها خصوصاً صدا و سیما در کنار کارکردهای متعددی چون اطلاع‌رسانی، آگاهی‌بخشی و کارکردهای تفریحی و سرگرمی، کارکرد آموزشی نیز دارد. با توجه به ویژگی‌های این رسانه که پیام از طریق آن به سهولت در گستره‌ای وسیع و به افراد فراوانی انتقال می‌یابد، در جوامع مختلف سعی شده است از آن برای آموزش‌های همگانی و سراسری استفاده شود. از طریق صدا و سیما می‌توان افراد مختلف از قشرها و طبقات گوناگون را تحت آموزش قرار داد و پیامی را به آن‌ها منتقل ساخت (قاسمی، ۱۳۸۵: ۳).

۲) کارکرد توزیعی

یکی از کارکردهای رسانه‌ها کارکرد توزیع ارزش‌های فرهنگی در سطح جامعه است. رسانه‌ها با برنامه‌های متنوع خود و پخش آن‌ها به صورت گسترده و سراسری این امکان را دارند که فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی را در سطح جامعه و در بین همه افراد جامعه توزیع و ترویج نمایند.

۳) کارکرد تعمیم و یکپارچه‌سازی

برای آنکه ارزش‌های جامعه به عنوان بخشی از فرهنگ پذیرفته شود، ضمن توزیع آن ضرورت دارد که عمومی شود و همه افراد جامعه آن را بپذیرند. در این صورت است که یک ارزش می‌تواند به عنوان ارزشی فرهنگی شناخته و تثبیت شود. در صورتی که ارزشی عمومیت پیدا نکند و در درون جامعه سراسری نشود، امکان تبدیل شدن آن به ارزشی فرهنگی فراهم نمی‌شود. این امر به ابزارهایی نیاز است که یکی از این ابزارها رسانه‌ها است. رسانه‌ها خصوصاً صدا و سیما با پخش برنامه‌های خود می‌توانند ارزش‌های مدنظر را در سراسر جامعه عمومیت بخشند؛ به گونه‌ای که همه افراد جامعه آن ارزش‌ها را بپذیرند و به عنوان بخشی از فرهنگ قبول نمایند (همان).

۴) کارکرد برجسته‌سازی

یکی از ویژگی‌های رسانه‌ها آن است که می‌توانند با تمرکز بر روی یک موضوع آن را به موضوع در خور توجه و اغماض ناپذیر تبدیل کنند. با توجه به این ویژگی، رسانه این توان را دارد که ارزشی را در نزد مردم جامعه به ارزشی معتبر تبدیل کند.

۵) کارکرد پالایشی

گاه لازم است بخشی از فرهنگ یا بعضی از ارزش‌های فرهنگی تأیید شوند، اما بخشی از فرهنگ یا بعضی از ارزش‌های فرهنگی بی‌اعتبار و نامناسب معرفی شوند. در این پالایش فرهنگی نیز رسانه بسیار موثر است. رسانه با تبلیغ و ترویج ارزش‌های مورد حمایت، آن‌ها را عمومی و به عنوان فرهنگ عمومی تثبیت می‌کنند. حال آنکه ارزش‌های نامقبول را یا مسکوت می‌گذارد تا به فراموشی سپرده شود یا با مذمت کردن آن‌ها از اینکه مردم اقبالی

به آن‌ها نشان دهند جلوگیری می‌کند و در نتیجه از تثبیت و تداوم آن‌ها در جامعه ممانعت می‌نماید (قاسمی، ۱۳۸۵: ۳).

۶) کارکرد جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری

امروزه رسانه‌ها یکی از ابزارهایی هستند که بسیار از آن‌ها استفاده می‌شود و بخش مهمی از اوقات مردم، به‌ویژه جوانان و نوجوانان، را رسانه پر می‌کند. رسانه ضمن آنکه اوقات مردم را پر می‌کند به مرجعی مورد اطمینان برای به دست آوردن اطلاعات و آگاهی و تشخیص خوب از بد تبدیل شده است؛ به گونه‌ای که مخاطبان، به ویژه جوانان و نوجوانان، هر آنچه را از صدا و سیما پخش می‌شود موضوعی معتبر قلمداد می‌کنند. از این رو این رسانه به ابزاری تاثیرگذار بر خلیات و رفتار افراد تبدیل شده است.

با توجه به چنین جایگاهی، رسانه‌ها اهمیت بسزایی در روند جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری افراد جامعه یافته‌اند. رسانه‌ها با پر کردن اوقات مردم و پخش برنامه‌های مختلف، مستقیم یا غیرمستقیم افراد را تحت تاثیر قرار می‌دهند و افکار، اندیشه‌ها و رفتارهای آن‌ها را شکل می‌دهند (همان).

وظایف و سبیل ارتباط جمعی از نظر مرتن و لازارسلفد عبارتند از: وظیفه اخلاقی (حمایت از هنجارهای اجتماعی) و اعطای پایگاه اجتماعی (ساروخانی، ۱۳۶۸: ۷۲-۶۹). به‌طور کلی می‌توان گفت: نقش‌ها، کارکردها و وظایف و سبیل ارتباط جمعی عبارتند از: احساس تعلق اجتماعی؛ نقش‌های تفریحی؛ نقش‌های خبری؛ نقش‌های همگن‌سازی؛ و آگاه‌سازی. مک کوائل (۱۳۸۸) در تاثیر رسانه‌ها معتقد است رسانه ممکن است عمداً یا ناخواسته باعث تغییر شود، تغییر صورتی ایجاد کند، تغییر را آسان نماید، باعث عدم تغییر شود یا مانع تغییر گردد (مک کوائل، ۱۳۸۸: ۳۶۱).

با توجه به آنچه درخصوص نقش و کارکرد رسانه‌ها در جامعه آورده شد، می‌توان تأیید کرد که رسانه‌ها نقش قابل توجهی در امنیت اجتماعی دارند که به آن می‌پردازیم.

رسانه‌ها و امنیت اجتماعی

همزادی رسانه و اطلاعات و تلاقی این مفاهیم با قدرت و نقش مستقیم و غیرمستقیم رسانه در شکل‌دهی به هنجارهای اجتماعی، عمومی و ارزش‌های فردی، به‌طور قطع در امنیت ملی

تأثیر گذار است.

اگر در برداشتی وسیع، امنیت را پویایی و پایداری ارزش ها و هنجارها در اشکال انتزاعی و انضمامی آن بدانیم، با توجه به تأثیر مستقیم و غیرمستقیم اطلاعات و تأثیر پنهان و آشکار رسانه در شکل دهی و تحول ارزش ها و هنجارها، به راحتی می توان از آثار ناشی از رسانه ها بر امنیت اجتماعی سخن گفت. این ارتباط در صورتی که در چارچوب الگویی خاص به تعریف در آید، پویایی و بالندگی هر دو عامل یعنی رسانه و امنیت را در پی خواهد آورد.

از دیدگاه پست مدرنی، رسانه توان تولید امنیت را نداشته و تنها امکان و قابلیت «احساس امنیت» را به عنوان اولویتی نرم افزاری دارا می باشند. احساس امنیت، رویکردی روانی ناظر بر امنیت گفتمانی است که خود مولد امنیت در گستره اجتماع به شمار می آید. پایه های نظری این تئوری ها حاکی از آن است که مفهوم احساس امنیت از جنس اندیشه بوده و بنابراین هیچ نسبتی با اجبار و اکراه نمی یابند و تنها نهادهای واسط و در رأس آن رسانه های گروهی هستند که با اتکا به ارتباط خاص خود با مخاطبین توان ایجاد حوضچه های آرامش را جهت انتقال احساس امنیت دارا باشند. در واقع نهادی چون رسانه نمی تواند نقشی سخت افزارانه و یا انتزاعی در هیچ زمینه ای - و از جمله در زمینه امنیت - ایفا نماید؛ بلکه تنها می تواند به مفاهیم ذهنی و بین اذهانی احساس آن دامن زده و بدین ترتیب، اولویت های آن را به اولویت های اساسی مخاطبین خویش، تبدیل نماید (عرفانی نظری، ۱۳۸۹: ۱۴۹).

از دیدگاه دیگر، رسانه ها به شیوه های زیر می توانند در امنیت اجتماعی تأثیر گذار باشند:

۱- تغییر و تحول خواست های شهروندی

رسانه ها می توانند به شیوه های گوناگون با ایجاد تغییرات در گستره و یا اولویت خواست های شهروندی، نقش تعدیلی یا شتاب دهنده ایفا نمایند. رسانه ها با اجرای کارویژه هایی همچون بررسی و نقد، تحقیق و تفحص و یا اطلاع رسانی مناسب می توانند تصورات تازه ای را از زندگی و جامعه برای افراد ایجاد کنند که دولت ها را موظف به برآورده سازی آنها می نماید. بدیهی است در صورت کاستی نظام سیاسی برای همراهی با این جریان، شکاف بین خواست ها و کارویژه ها بیشتر می شود و امنیت اجتماعی به مخاطره می افتد (آنتونی، ۱۳۶۹: ۶۵).

۲- تغییر و تحول در کارویژه های دولتی

رسانه ها با نظارتی که بر عملکرد دولتمردان، نهادهای دولتی و بررسی و نقد آثار ناشی از

آن دارند، می‌توانند تأثیرهایی مشابه آنچه برای خواست‌های شهروندی گفته شد، در حوزه کارویژه‌های دولتی داشته باشند. رسانه‌ها می‌توانند با بیان کاستی‌ها و ضعف‌های مدیران اجرایی و نقد سیاست‌های به اجرا درآمده، ترتیبی در پیش گیرند تا برنامه‌های دولتی متناسب با روند خواست‌های موجود در جامعه گردند، که البته اگر این تغییر صورت نگیرد، ممکن است اختلالی در امنیت اجتماعی ایجاد نماید (افتخاری، ۱۳۸۰: ۸۴).

۳- تغییر و تحول در انسجام ایدئولوژیک

نحوه برخورد رسانه‌ها با باورها و اعتقادهای شهروندان و کارگزاران تأثیر بسزایی در نتیجه امنیت اجتماعی در هر جامعه دارد. هرگونه برخوردی که در نهایت به بی‌اعتمادی مردم به ارزش‌ها و روی گردانی آنها شود، می‌تواند تلاش‌های رسمی دولت را از ارزش واقعی‌اش عاری سازد و حتی دولت‌های کارآمد را با خطر بی‌ثباتی و ناامنی مواجه کند. بالعکس تقویت انسجام ایدئولوژیک و طرح مناسب و متناسب با زمان باورها، می‌تواند به جبران کاستی‌های احتمالی کمک نماید و ثبات و امنیت را در جامعه حفظ نماید (ووگل، ۱۳۷۱: ۷۳).

۴- تغییر و تحول در الگوی ثبات سیاسی

به‌طور کلی اگر در جامعه‌ای ثبات سیاسی وجود داشته باشد، امنیت آن جامعه هم حفظ خواهد شد و تهدید داخلی و خارجی نمی‌تواند باعث برهم زدن امنیت آن کشور شود. رسانه‌ها می‌توانند در حاکمیت ثبات سیاسی یا تزلزل ثبات سیاسی دخیل باشند (عمادی، ۱۳۸۸: ۳).

رسانه‌ها و پیشگیری از جرائم

خوشبختانه در بحث‌های پیشگیری از وقوع جرم، کارکرد رسانه مورد اقبال قرار گرفته است. رستمی یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه مدنی را رسانه دانسته و معتقد است: برای نهادهای جامعه مدنی در زمینه پیشگیری از جرم سه کارکرد وجود دارد؛ یکی نقش آموزشی نهادها و تأثیر آنها از طریق آموزش در راستای اجتماعی کردن افراد است. دومین نقش، نقش حمایت از افرادی است که ممکن است در معرض جرایمی قرار گیرند که این جرایم به طور مستقیم یا غیرمستقیم با رفع نیازهای مادی‌شان سر و کار دارد. البته رسانه در این راستا می‌تواند

Archive of SID

زمینه‌ساز باشند. نقش سوم، نقش نظارتی نهادهای جامعه مدنی است. یعنی نظارت آنها بر پدیده مجرمانه و به‌ویژه در جهت مقابله با این پدیده که نظارت بدون کمک مردم امکان‌پذیر نیست (رستمی، ۱۳۸۷).

با توجه به سه کارکرد فوق و ویژگی‌هایی مانند گسترده بودن، کثرت مخاطب، سرعت انتقال و وسعت انتشار، نقش رسانه‌ها در پیشگیری از وقوع جرم بسیار بالاست. رسانه‌ها مهم‌ترین ابزار نظارتی در جامعه هستند و به مثابه چشم جامعه مدنی عمل می‌کنند. خبرنگاران می‌توانند مراجع کیفری را از مقدمات جرایم آگاه کنند و باعث شوند که جرم در مرحله شکل‌گیری در نطفه خفه شود. رسانه‌ها قابلیت‌های خوبی در این زمینه دارند و می‌توانند موقعیت‌های انتخاب جرم، به‌ویژه در جرایم اقتصادی که مبارزه با آنها سخت است را افشا کنند و این اقدامات خود کمک زیادی به افزایش امنیت اجتماعی می‌کند.

رسانه‌ها همچنین می‌توانند در این راستا از مردم استفاده کنند؛ زیرا مردم به راحتی پیام‌ها و گزارش‌ها خود را ارایه می‌کنند و در راستای افشای برخی جرایم، آگاهی می‌دهند.

تقویت بعد ارباب عمومی مجازات‌ها از دیگر کارکردهای رسانه در پیشگیری از وقوع جرم است. رسانه‌ها باید جنبه ترسانندگی مجازات را برجسته کنند تا همگان دریابند شخصی که مرتکب جرمی می‌شود به سزای عملش خواهد رسید. بحث دیگر ایجاد قبح اجتماعی و حساسیت در جامعه است. در برخی جوامع بعضی از جرایم قبحی ندارند. به عنوان مثال فرار از مالیات در یک کشور نوعی زرنگی به شمار می‌آید و حتی جرایمی مانند قاچاق در برخی کشورها قبح‌چندانی ندارد. رسانه‌ها در ایجاد این قبح اجتماعی و حساس‌سازی جامعه و افزایش امنیت اجتماعی به این طریق نقش بسزایی دارند.

افزایش و تقویت احساس مسئولیت عمومی در پیشگیری از وقوع جرائم و مقابله با مجرمان از دیگر کارکردهای رسانه‌ها است. این نگاه متعالی، حکایت از «مسئولیت همگانی» دارد که در بیانات پیامبر اسلام (ع) با عبارت «کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیت» بدان اشاره شده است. بر همین اساس، رسانه‌ها می‌توانند با تأکید بر رویکرد تمرکززدایی در مقوله امنیت و اهمیت عملکرد انفرادی حرفه‌ای در مقابله با انحرافات و جرائم اجتماعی، جامعه را در دستیابی به امنیت بالای اجتماعی یاری دهند (برزنونی، ۱۳۸۷: ۶۷).

جمع‌بندی نظری

چنانچه ذکر شده امنیت یکی از نیازهای مردم است که عوامل زیادی بر آن تأثیر دارد؛ از جمله عواملی که بر امنیت تأثیر دارد و ممکن است موجب افزایش جرائم در جامعه شود، رسانه‌ها هستند. رسانه‌ها بدلیل کارکرد آموزشی خود با نحوه انعکاس اعمال مجرمانه می‌توانند نقش مهمی در افزایش یا پیشگیری از جرائم و افزایش امنیت اجتماعی داشته باشند.

یکی از اثرات ناگوار انعکاس اخبار مجرمانه در رسانه‌ها، قهرمان‌پروری و ایجاد حس شهرت طلبی در افراد است. انعکاس این گونه اخبار به صورت اغراق آمیز همراه با تصاویر و گفته‌ها بدون شک، نظر و میل افراد ضعیف النفس و آماده بزهداری را به خود جلب می‌کند. از طرفی گاه گزارش دقیق برخی خشونت‌ها یا جرائم، الگویی برای دیگر افراد در انجام این اعمال دارد. هولدن (۱۹۸۶) شواهدی مبنی بر همبستگی بین گزارش دقیق اقدامات هواپیمارمایی و انجام آن الگوها توسط هواپیماربايان بعدی ارائه می‌دهد و معتقد است تأثیر این نوع اقدامات ممکن است موجب افزایش بیشتر جرائم و ناامنی در جامعه گردد. فیلیس (۱۹۸۰) هم داده‌هایی تجربی مبنی بر وقوع خودکشی در زندگی واقعی بعد از به تصویر کشیدن خودکشی در داستان‌های تلویزیونی و یا علنی شدن خبر خودکشی ارائه می‌دهد. با توجه به موارد فوق می‌توان گفت روزنامه‌ها با درج کامل اعمال مجرمانه، بطور ناخواسته اقدام به آموزش رفتار مجرمانه می‌کنند و از آنجا که اکثر روزنامه‌ها صفحاتی تحت عنوان حوادث دارند و اخبار جرائم و حوادث مجرمانه را با تصویر و تیترهای درشت درج می‌کنند؛ لذا چند سؤال توصیفی زیر مطرح می‌شود که:

- چند درصد حوادث ذکر شده صفحات حوادث روزنامه‌ها مربوط به جرایم است؟
- حوادث ذکر شده در روزنامه بیشتر مربوط به چه نوع جرائمی است؟
- به چه میزان محتوای حوادث ذکر شده در روزنامه آموزش دهنده انجام جرم است؟
- به چه میزان محتوای حوادث ذکر شده در روزنامه آموزش دهنده پیشگیری از ارتکاب جرم است؟
- به چه میزان محتوای حوادث ذکر شده در روزنامه نقش ترسانندگی از ارتکاب جرم دارند؟
- به چه میزان محتوای حوادث ذکر شده در روزنامه موفقیت پلیس را در بازداری از جرم

تعریف مفاهیم

جرم

جرم در قانون مجازات اسلامی اینگونه تعریف شده است که «هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم تلقی می‌شود» و در فقه عبارت است هر فعل یا قولی که شارع مقدس آن را منع کرده باشد و مغایر با احکام و اوامر باری تعالی باشد (ولیدی، ۱۳۷۲: ۱۳).

در این تحقیق منظور جرائمی چون سرقت، کلاهبرداری، قتل، آدم‌ربایی، تجاوز و امثال آن می‌باشد که در صفحه حوادث روزنامه به توضیح آن می‌پردازد.

پیشگیری از جرم

یعنی پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدام‌های لازم برای از میان بردن یا کاهش جرم (فرجی، ۱۳۸۹: ۲)

در این تحقیق منظور محتوای جرائم ذکر شده در روزنامه می‌باشد که با نقل حادثه به چه میزان نقش پیشگیرانه از جرم را ایفا می‌کند.

ترسانندگی از جرم

در این تحقیق به محتوای حوادث مطرح شده در روزنامه می‌پردازد که چگونه ذکر شده و آیا نشانگر دستگیری مجرم و مجازات سخت برای اوست که ترساننده باشد یا نشانگر فرار مجرم و عدم دستگیری و مجازات اوست.

موفقیت پلیس

با تحلیل محتوای حوادث در خصوص سرعت پلیس در دستگیری مجرم، نحوه مطلع شدن او از حادثه، مجازات مجرم و نیز تصویری که اخبار حوادث از پلیس ارائه می‌دهد یا تتری که برای خبر انتخاب شده ممکن است نشانگر موفقیت یا عدم موفقیت پلیس باشد.

آموزش انجام جرم

در این تحقیق با تحلیل محتوای حادثه که آیا به جزئیات انجام جرم و نحوه عمل مجرم

هم پرداخته که شیوه ارتکاب جرم را آموزش دهد یا خیر و آیا مجرم را موفق نشان داده که الگویی برای افراد مستعد شود یا خیر؟ توجه می شود.

روش تحقیق و حجم نمونه

روش تحقیق تحلیل محتوا می باشد که بصورت کمی بیان می شود. برای این کار پرسشنامه ای حاوی ۲۶ سؤال و گویه تنظیم و با مطالعه حوادث روزنامه، برای هر حادثه یک پرسشنامه تکمیل و سپس مورد تحلیل قرار می گیرد. واحد تحلیل یک حادثه است که هم به محتوای آشکار و هم پنهان حادثه ذکر شده توجه می شود.

جامعه آماری صفحه حوادث روزنامه جام جم در سال ۱۳۸۸ می باشد. علت انتخاب روزنامه جام جم بدلیل پرتیراژ و پر خواننده بودن این روزنامه و وابستگی آن به رسانه ملی صدا و سیما می باشد که انتظار می رود توجه بیشتری به بحث آموزش و پیشگیری از جرم داشته باشد. همچنین این روزنامه یک صفحه کامل را به حوادث اختصاص می دهد و بدلیل وصل به خبرگزاری های مختلف، اخبار و حوادث آن جدید و به روز می باشد. در صفحه حوادث معمولاً اتفاقات مجرمانه توضیح داده می شود و بعضاً بدلیل تصاویر مجرمان، داشتن تیرهای جذاب و برانگیختن حس کنجکاوی خوانندگان، مورد مطالعه بسیاری از افراد خصوصاً جوانان قرار می گیرد.

حجم نمونه از کل صفحات حوادث یک سال روزنامه جام جم، صفحه حوادث روزهای دوشنبه کل سال انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفت.

روایی و پایایی

برای تأمین روایی و پایایی تحقیق چندین نکته رعایت شده است:

- ۱- تمام متن های نوشتاری مورد تحلیل موجود است و هر محقق دیگری می تواند به آنها دسترسی داشته و در صورت لزوم ارزیابی نماید.
- ۲- شاخص های اندازه گیری مفاهیم مشخص شده؛ یعنی ابزار کار کاملاً مشخص است و در قالب پرسشنامه محقق ساخته آماده شده است.
- ۳- از آنجا که تحقیق به روش تحلیل محتوا انجام شده است، می توان به متن ها مراجعه کرد و داده ها را مجدداً ارزیابی نمود. ضمن اینکه عکس العمل پاسخگو را هم برنمی انگیزد.

۴- بطور کلی با استناد به چارچوب تئوریک تحقیق و تعریف مفاهیم ادعا می‌شود که اگر محقق دیگری با همین ابزار به سراغ داده‌ها برآورد، همین نتایج را به دست خواهد آورد.

تحلیل داده‌ها

در تحلیل پرسشنامه‌های تکمیل شده از محتوای حوادث مورد مطالعه، ابتدا ویژگی‌های مجرمان که در حوادث بیان شده آورده می‌شود، سپس پاسخ‌سؤالات در قالب جداول و با آمارهای توصیفی توضیح داده می‌شود.

جدول ۱: فراوانی و درصد حوادث ذکر شده در صفحات موردنظر روزنامه و حوادث مرتبط با جرم

ردیف	مقوله	فراوانی
۱	حوادث موجود	۳۸۵
۲	حوادث مرتبط	۲۴۷

قبل از تحلیل ویژگی‌های مجرمان لازم به ذکر است ۳۷۵ خبر در صفحه حوادث روزهای دوشنبه یکسال روزنامه جام جم ذکر شد که از این تعداد ۲۴۷ مورد مربوط به جرائم اجتماعی بود؛ یعنی ۶٪ از حوادث ذکر شده حوادث مجرمانه بوده که درصد بسیار بالا و قابل توجهی است و مابقی مربوط به حوادث غیرمجرمانه مثل تصادف، حوادث طبیعی و اتفاقات غیرمترقبه بوده است. ذکر درصد بالای جرائم در این صفحات یا بدلیل افزایش تعداد این حوادث است یا به دلیل قابل توجه بودن و پر خواننده بودن این حوادث است.

جدول ۲: فراوانی و درصد جنسیت مجرمین

ردیف	جنس	فراوانی	درصد
۱	زن	۲۹	۱۱/۷
۲	مرد	۱۹۴	۷۸/۵
۳	هر دو	۱۴	۵/۷
۴	نامشخص	۱۰	۴/۰
۵	جمع	۲۴۷	۱۰۰

این جدول نشان می‌دهد که ۷۸/۵٪ مجرمینی که حوادث آنها ذکر شده است مرد بوده، ۱۲٪ زن و ۶٪ هم زن و مرد بصورت مشترک مرتکب جرم شده‌اند. در ۴٪ حوادث هم جنسیت مجرمین مشخص نشده است. اگرچه تعداد زیاد مردان مجرم نشانگر مردانه بودن جرایم است؛ لیکن حضور تقریباً ۱۷/۵٪ زنان در فعالیت‌های مجرمانه (به صورت انفرادی

یا مشترک) زنگ خطری برای جامعه و خصوصاً تداوم و بقا خانواده سالم است و باید توجه بیشتری به این امر شده و با تأکید بر اقدامات پیشگیرانه از ورود زنان به اینگونه جرایم جلوگیری شود.

جدول ۳: فراوانی و درصد سن مجرمین

ردیف	سن	فراوانی	درصد
۱	زیر ۲۰ سال	۸	۳/۲
۲	۲۰ تا ۲۹ سال	۳۲	۱۳/۰
۳	۳۰ تا ۳۹ سال	۸	۳/۲
۴	۴۰ تا ۴۹ سال	۱۰	۴/۰
۵	۵۰ سال به بالا	۵	۲/۰
۶	نامشخص	۱۸۴	۷۴/۵
۷	جمع	۲۴۷	۱۰۰

در اکثر جرائمی که ذکر شده، سن مجرمین مشخص نیست و فقط در ۶۳ حادثه از ۲۴۷ حادثه سن مجرمین در روزنامه نوشته یا تقریباً مشخص شده است. میانگین سن مجرمینی که حوادث آنها در رونامه مذکور با تعیین سن ذکر شده است ۳۰ سال می باشد که می توان گفت از اقشار جوان جامعه هستند. حداقل سن متعلق به یک پسر ۹ ساله و حداکثر سن متعلق به مجرم ۷۰ ساله ای است که هر دو اقدام به سرقت نموده اند. وجود حداقل ۳٪ مجرم زیر ۲۰ سال (از کسانی که سن آنها ذکر شده) رقم هشدار دهنده و نگران کننده ای است و نیازمند توجه بیشتر خانواده ها به فرزندان و تلاش مسؤولین جهت کاهش فرصت جرم است. تحصیلات اکثر مجرمین مشخص نیست و فقط ۹ نفر تحصیلات مشخصی دارند که از این تعداد ۶ نفر دارای مدرک لیسانس و بالاتر هستند. از آنجا که اطلاعات مابقی مجرمین نامشخص است، نمی توان در این خصوص قضاوت قطعی کرد؛ لیکن وجود دو سوم افراد با تحصیلات عالی در بین همین تعداد مشخص شده، نشان می دهد که جرائم بصورت اتفاقی رخ نمی دهد؛ بلکه به سمت برنامه ریزی دقیق و استفاده از فکر و اندیشه پیش می رود و براساس ضرب المثل «چو دزدی با چراغ آید گزیده تر برد کالا» مصداق پیدا می کند.

جدول ۴: تعداد و درصد نوع جرایمی که مطرح شده است.

ردیف	جرم	فراوانی	درصد
۱	سرقت	۸۶	۳۴/۸
۲	کلاهبرداری	۳۸	۱۵/۴
۳	قتل	۴۷	۱۹/۰
۴	آدم‌ربایی	۱۶	۶/۵
۵	تجاوز	۶	۲/۴
۶	سایر	۴۴	۱۷/۸
۷	بی‌جواب	۱۰	۴/۰
۸	جمع	۲۴۷	۱۰۰

چنانچه جدول فوق نشان می‌دهد، بیشترین جرمی که رخ داده و در صفحه حوادث روزنامه جام‌جم که در نمونه قرار گرفته است به توضیح آن پرداخته است، سرقت می‌باشد که ۳۵٪ جرائم را به خود اختصاص داده است؛ البته اگر کلاهبرداری هم به‌نحوی مرتبط با سرقت محسوب گردد. ۵۰٪ جرائم سرقت می‌شود که نشانگر وضع نامناسب اقتصادی یا توقعات فرآینده مردم است. قتل به‌عنوان بدترین نوع جرم که به هیچ‌وجه قابل جبران نیست با ۱۹٪ حوادثی که ذکر شده، رقم قابل توجه و هشداردهنده‌ای است. آدم‌ربایی و تجاوز از دیگر جرایمی است که به ترتیب با ۶/۵٪ و ۲/۴٪ در روزنامه ذکر شده است و مابقی جرائم دیگری مانند اعتیاد، قاچاق مواد مخدر، زورگیری، ضرب و شتم و ایجاد باندهای فساد است که در کل ۱۸٪ را به خود اختصاص داده است.

جدول ۵: چگونگی اطلاع پلیس از حادثه

ردیف	مقوله	فراوانی	درصد
۱	اطلاع به ۱۱۰	۸۴	۳۴/۰
۲	مشاهده پلیس	۳۱	۱۲/۶
۳	شکایت حضوری شاکیان	۱۱۴	۴۶/۲
۴	سایر موارد	۹	۳/۶
۵	نامشخص	۹	۳/۶
۶	جمع	۲۴۷	۱۰۰

شکایت حضوری شاکیان با ۴۶٪ بیشترین روش اطلاع پلیس از موضوع و رسیدگی به جرم بوده است. ۳۴٪ حوادث هم با سامانه ۱۱۰ به اطلاع پلیس رسیده است. در ۱۲/۶٪ حوادث پلیس خود شاهد ماجرا بوده و در صحنه حاضر شده است.

جدول ۶: مدت زمان سپری شده برای دستگیری مجرم

ردیف	مقوله	فراوانی	درصد
۱	یک روز	۱۶۸	۶۸/۱
۲	یک ماه	۱۹	۷/۸
۳	دو ماه	۱۹	۷/۸
۴	سه ماه و بالاتر	۴۰	۱۶/۳
۵	جمع	۲۴۷	۱۰۰

چنانچه جدول نشان می‌دهد، در ۶۸٪ جرائم ذکر شده، ظرف همان روز حادثه پلیس موفق به دستگیری مجرم شده است که رقم خوبی است و نشانگر سرعت عمل بالای پلیس است. در ۷/۸٪ موارد یک ماه و همین درصد هم دو ماه به طول انجامیده که مجرمین شناسایی و دستگیر شوند و اغلب به جرایمی برمی‌گردد که مجرم در محل نبوده یا قتل‌های خانوادگی و امثال آن بوده که پیدا کردن قاتل نیاز به صرف زمان و کارشناسی‌های خاص داشته است. در ۱۶٪ جرائم هم بیش از سه ماه و یک مورد هم ۶ سال طول کشید تا مجرم که قاتل بوده دستگیر شود.

جدول ۷: فراوانی و درصد نتیجه مجازات مجرمین

ردیف	مقوله	فراوانی	درصد
۱	زندانی	۱۲۳	۴۹/۸
۲	اعدام	۱۰	۴/۰
۳	بازداشت موقت	۵۸	۲۳/۵
۴	نامشخص	۴۵	۱۸/۲
۵	فرار مجرم	۱۱	۴/۵
۶	جمع	۲۴۷	۱۰۰

در ۵۰٪ حوادثی که مورد مطالعه قرار گرفته است، مجرم زندانی شده است، ۴٪ منجر به اعدام مجرم شده و ۴/۵٪ موارد هم مجرم فرار کرده و پلیس موفق به دستگیری او نشده است. ۲۳/۵٪ مجرمین در این بررسی در بازداشت موقت به سر می‌برند و منتظر نتیجه بررسی قضایی و صدور حکم هستند.

درصد	فراوانی	مقوله	ردیف
۳/۶	۹	زیاد	۲
۵/۷	۱۴	متوسط	۳
۸۹/۰	۲۲۰	کم	۴
۱/۶	۴	بی جواب	۶
۱۰۰	۲۴۷	جمع	۷

نحوه نگارش حوادث، تصاویری که انتخاب می شوند و تیزی که عنوان حادثه را بیان می کند، همه می توانند در ایجاد نگرش منفی یا مثبت نسبت به پلیس به عنوان حافظ نظم و امنیت تأثیرگذار باشند. مطالعه ۲۴۷ حادثه روزنامه جام جم نشان داد که در ۳/۶٪ حوادث چهره منفی از پلیس نشان داده شد و ۸۹٪ حوادث چهره پلیس مثبت و فردی موفق و کنترل کننده حوادث معرفی شد.

در پایان با تحلیل محتوای پنهان حوادث ذکر شده و توجه به ویژگی های نگارش و نحوه گزارش حوادث، به بیان نقش روزنامه جام جم در آموزش نحوه انجام جرم می پردازیم. مقولاتی که از مطالعه حوادث مورد نظر بررسی شده در جدول زیر ارائه می شود.

جدول ۹: فراوانی و درصد نقش روزنامه جام جم در آموزش ارتکاب جرم

ردیف	مقوله	زیاد	متوسط	کم	نامشخص
۱	آموزش ارتکاب جرم	۴۵ ٪۱۷/۰	۷۹ ٪۳۲/۰	۱۱۹ ٪۴۹/۲	۴ ٪۱/۶
۲	میزان پرداختن به جزئیات	۳۹ ٪۱۵/۸	۱۰۹ ٪۴۴/۱	۹۵ ٪۳۸/۵	۴ ٪۱/۶
۳	میزان ترسانندگی و بازدارندگی	۵۳ ٪۲۱/۴	۹۳ ٪۳۷/۷	۹۶ ٪۳۸/۸	۵ ٪۲/۰
۴	میزان تشویق خواننده به جرم	۳۹ ٪۱۵/۸	۷۲ ٪۲۹/۱	۱۳۳ ٪۵۳/۸	۳ ٪۱/۲
۵	افزایش احساس ناامنی	۷۰ ٪۲۸/۴	۷۶ ٪۳۰/۸	۹۶ ٪۳۸/۸	۵ ٪۲/۰

چنانچه جدول فوق نشان می دهد، از مطالعه حوادث مورد نظر این روزنامه می توان چنین نتیجه گرفت که ۱۸/۲٪ حوادث ذکر شده به میزان زیادی به آموزش ارتکاب جرم می پردازند، ۳۲٪ در حد متوسط و ۴۸٪ به میزان کمی این نقش را ایفا می کنند.

۱۶٪ حوادث ذکر شده به نحوی است که خواننده را به میزان زیادی تشویق به انجام جرم

می کنند، ۲۹٪ در حد متوسط و ۵۴٪ حوادث بسیار کم یا اصلاً این نقش را ایفا نمی کنند. گفته شد که پرداختن به جزئیات موضوع و نحوه ارتکاب جرم می تواند موجب آموزش ارتکاب جرم در افرادی که زمینه مساعدی داشته و شرایط لازم برای جرم دارند، شود. با مطالعه حوادث ذکر شده در روزنامه جام جم در سال ۸۸، ۱۶٪ آنان به میزان زیادی به بیان جزئیات پرداخته بودند، ۴۴٪ در حد متوسط (که رقم قابل توجهی است) و ۳۸/۵٪ به میزان کمی به جزئیات پرداخته و لذا نقش آموزشی آنها در زمینه ارتکاب جرم کم بود. از طرفی بیان حوادث به نحوی که موجب ترس مردم از ارتکاب جرم شده و نقش پیشگیرانه داشته باشد، از وظایف رسانه هاست که با مطالعه ۲۴۷ حادثه ذکر شده در روزنامه جام جم ۲۱٪ نقش بازدارندگی زیادی داشتند، ۳۸٪ در حد متوسط و ۴۹٪ حوادث به میزان کمی نقش ترسانندگی و بازدارندگی را ایفا می کردند. این درصد نشان می دهد که روزنامه جام جم باید در این زمینه تلاش بیشتری نماید و نقش بازدارندگی خود را بصورت پررنگ تری ایفا نماید. بیان حوادث، پررنگ کردن آنها، انتخاب تیترو درشت و تصاویر خشن و تکرار هر روزه بیان عدم موفقیت پلیس و دستگاه های امنیتی در مهار جرایم و نیز دستگیری مجرمین، موجب افزایش احساس ناامنی خوانندگان می شود. با مطالعه ۲۴۷ حادثه ذکر شده در این روزنامه، می توان به این نتیجه رسید که ۲۸٪ این حوادث احساس ناامنی را به میزان زیاد، ۳۱٪ در حد متوسط و ۳۹٪ به میزان کمی رواج داده و موجب نگرانی خوانندگان می شوند.

جدول ۱۰: رتبه بندی فریدمن و آزمون T تک نمونه ای

ردیف	مقوله	تأثیر فریدمن	Sig	آزمون T	درجه آزادی	حداقل	حداکثر
۱	افزایش احساس ناامنی	۳/۲۳	0/000	۳۴/۱۹۷	۲۴۶	۲/۵۳	۲/۸۴
۲	میزان ترسانندگی و بازدارندگی	۳/۱۳	0/000	۳۹/۹۶۰	۲۴۶	۲/۵۵	۲/۸۲
۳	میزان پرداختن به جزئیات	۳/۰۴	0/000	۴۰/۹۹۳	۲۴۶	۲/۴۷	۲/۷۱
۴	آموزش ارتکاب جرم	۲/۹۵	0/000	۳۶/۸۴۷	۲۴۶	۲/۳۹	۲/۶۶
۵	میزان تشویق خواننده به جرم	۲/۶۴	0/000	۳۵/۵۷۵	۲۴۶	۲/۲۹	۲/۵۵

رتبه بندی فوق نشان می دهد که حوادث ذکر شده به میزان زیادی موجب افزایش احساس ناامنی در خوانندگان می شود. بعد از آن میزان ترسانندگی و بازدارندگی، پرداختن به جزئیات، آموزش ارتکاب جرم و میزان تشویق خواننده به جرم است که آزمون T تأیید کننده این رتبه بندی است. در کل می توان گفت حوادث روزنامه جام جم در حد متوسط موجب آموزش ارتکاب جرم می شود.

جمع بندی و نتیجه گیری

رسانه‌ها کارکردهای متعددی دارند که یکی از مهم‌ترین آنها کارکرد آموزشی است. این آموزش در ابعاد و زمینه‌های مختلف و به روش‌های گوناگونی صورت می‌پذیرد. یکی از جنبه‌های آموزشی رسانه‌ها، آموزش جرم و نحوه ارتکاب آن است. رسانه‌ها با این اقدام یا برعکس نقش آموزشی پیشگیرانه از جرم، در احساس امنیت اجتماعی تأثیرگذار می‌شوند. مقاله حاضر با بررسی صفحه حوادث یکی از پرتیراژترین روزنامه‌ها یعنی روزنامه جام‌جم به این موضوع پرداخت و با تحلیل محتوای حوادث چاپ شده در روزهای دوشنبه سال ۱۳۸۸ به این نتیجه رسیده است که از کل ۳۸۵ حوادث چاپ شده در این صفحه در طول سال، ۲۴۷ حادثه به اخبار جرائم پرداخته است که نشانگر توجه زیاد به جرائم در روزنامه است. ۱۲٪ مجرمین مطرح شده در این صفحات، زن و ۷۸/۵٪ مرد و در ۵/۷٪ حوادث زن و مرد بصورت مشترک دخیل بوده‌اند. این آمار نشانگر ورود قابل توجه زنان به عرصه ارتکاب جرم که زمانی خاص مردان بود، می‌باشد که به دلیل نقش تربیتی و آموزشی زنان در خانواده و تأثیرگذاری آنان بر جامعه و نیز لطافت روحی و جسمی آنان که باید امنیت آفرین باشد، جای نگرانی دارد و نیاز به تلاش بیشتر مسئولین در پیشگیری از ورود زنان به عرصه جرم دارد.

میانگین سن ۳۰ سال مجرمینی که سن آنان در بیان حادثه مشخص بوده، نشان می‌دهد که جوانان در معرض خطر بیشتری هستند و نیاز به سرمایه‌گذاری بیشتر اقتصادی و فرهنگی در پیشگیری از جرم جوانان دارد. از میان جرم‌های مطرح شده در صفحه حوادث جرم سرقت و پس از آن قتل بوده که خشن‌ترین نوع جرم است و متأسفانه اکثر قتل‌ها خانوادگی و فامیلی است که القاء کننده نامنی کانون خانواده و ایجاد بی‌اعتمادی و بدبینی نسبت به اقوام و حتی نزدیکترین اعضای خانواده می‌گردد.

بیان حوادث این روزنامه به نحوی است که پلیس را توانمند در امر مقابله با جرم نشان داده و چهره مثبتی از پلیس ارائه داده است که خود می‌تواند موجب احساس امنیت بیشتر شهروندان و نقش بازدارندگی در ارتکاب جرم توسط مجرمین داشته باشد؛ زیرا زمانی که مجرمین به این امر اعتقاد پیدا کنند که پلیسی توانمند، چابک و هوشمند وجود دارد که به سرعت آنها را دستگیر کرده و مجازات می‌نماید، ریسک جرم بالا می‌رود و عده‌ای از ارتکاب جرم منصرف می‌شوند.

در مباحث نظری مطرح شد که اگر رسانه‌های به بیان جزئیات جرم پرداخته و شیوه انجام آن را دقیقاً ذکر کنند، عده‌ای افراد مستعد ممکن است از این شیوه‌ها درس گرفته و حتی پیشگیری از دستگیر شدن را هم یاد بگیرند و در واقع نقش تشویق به ارتکاب جرم رسانه پر رنگ شود. بررسی محتوای حوادث ذکر شده در روزنامه جام جم به نحوی بود که خوشبختانه خیلی به جزئیات و شیوه ارتکاب جرم نپرداخته و به این وسیله اقدام به تشویق مجرمین نکرده است. البته نقش ترسانندگی و بازدارندگی بیان حوادث هم کم بوده و تا حدود نسبتاً زیادی اقدام به تلقین احساس ناامنی به مردم داشته‌اند.

در جمع‌بندی کلی می‌توان گفت نقش این روزنامه در اشاعه و تشویق افراد مستعد به ارتکاب جرم زیاد نبوده که جای قدردانی دارد؛ لیکن نقش بازدارندگی و پیشگیرانه آنهم خیلی زیاد نبوده است، که باید سردبیر و مسئولین مربوطه به این بعد هم توجه ویژه نمایند؛ زیرا این روزنامه خصوصاً صفحه حوادث آن به دلیل حس کنجکاوی مردم، یکی از پرخواننده‌ترین روزنامه‌ها است و لذا تأثیرگذاری آن هم بیشتر است. از طرفی انتساب این روزنامه به رسانه ملی صدا و سیما که به گفته حضرت امام (ره) خودش دانشگاه است و باید به مردم آموزش بدهد، مسئولیت این روزنامه را بیشتر کرده و انتظار می‌رود با بهره‌گیری از تکنیک‌ها و روش‌های جذاب مدرن، نقش پیشگیرانه قوی‌تری ایفا نماید.

پیشنهادهای

- پیشنهاد می‌شود مسئولین ذیربط در امر پیشگیری از جرم از جمله نیروی انتظامی با تعامل بیشتر با رسانه‌ها خصوصاً مطبوعات نقش و رسالت مهم پیشگیرانه از جرم آنها را یادآوری نمایند و تا در نگارش حوادث، اقدام به آموزش نحوه ارتکاب جرم نکنند.
- با مطبوعاتی که چهره منفی و ناتوان از پلیس نشان داده و موجب افزایش احساس ناامنی در جامعه می‌شوند، برخورد منطقی صورت پذیرد.

- انتخاب مدیران مسئول، دین‌مدار و دلسوز برای رسانه‌ها می‌تواند در هدایت صحیح رسانه‌ها به سمت افزایش احساس امنیت اجتماعی و نقش آموزشی آنها در پیشگیری از جرم کمک کند.

- اگر روزنامه‌ها در پایان هر حادثه یا لااقل بعد از بیان کل حوادث یک صفحه خاص، تحلیل کوتاهی از عوامل تأثیرگذار در ارتکاب جرائم، روش‌های پیشگیری از آن و درنهایت

عاقبت دردناک مجرمین داشته باشد، می‌تواند نقش آموزشی رسانه‌ها در پیشگیری از جرم را پررنگ‌تر نماید.

• در فرهنگ اسلامی رسانه‌ها باید تکیه‌گاه مردم، مایه امید و پاسدار ارزش‌ها و حقوق مردم باشند و موجب آگاهی معرفت، بیداری، بصیرت و امنیت گردند. مدیران رسانه‌ها در این زمینه نقش هدایتگر اصلی را به‌عهده دارند که باید به این نقش خود واقف گردند.

منابع

- ۱- آنتونی، اسمیت (۱۳۶۹) ژئوپولیتیک اطلاعات. ترجمه: فریدون شیروانی. تهران: سروش.
- ۲- افتخاری، علی اصغر (۱۳۸۰) ثبات سیاسی رسانه‌ای، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۳- امین جامعه (۱۳۸۹) هفته‌نامه شماره ۱۲۹، چهارشنبه ۲۶ آبان.
- ۴- برزنونی، محمدعلی (۱۳۸۷) امنیت اجتماعی در پرتو آموزه‌های دینی. فصلنامه علمی- تخصصی پلیس پایتخت. سال اول. شماره ۲ و ۳. ۴۵-۸۶.
- ۵- بوزان، باری (۱۳۷۸) مردم، دولت‌ها و هراس. گزیده مقالات سیاسی- امنیتی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی. چاپ دوم. جلد ۱.
- ۶- رستمی (۱۳۸۷) نقش رسانه‌ها در پیشگیری از جرم. سخنرانی در نشست حقوق و رسانه. برگرفته شده از سایت مدیا نیوز.
- ۷- ساروخانی، باقر (۱۳۶۸) جامعه‌شناسی ارتباطات. تهران: اطلاعات.
- ۸- سورین، ورنر و تانکار، جیمز (۱۳۸۲) نظریه‌های ارتباطات. ترجمه: علیرضا دهقان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۹- طباطبایی، سید محمد (۱۳۶۴) بدایه الحکمه. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه.
- ۱۰- عرفانی نظری، عباس (۱۳۸۹) دستاوردها و پیامدهای اجرایی طرح امنیت اجتماعی ناجا در شهر تهران از نگاه مطبوعات سال ۸۶-۸۷. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم انتظامی.
- ۱۱- عمادی، سید رضی (۱۳۸۸) دیپلماسی رسانه‌ای و امنیت ملی. برگرفته شده از سایت باشگاه اندیشه.
- ۱۲- فرجی، حمید (۱۳۸۹) مفهوم پیشگیری از وقوع جرم. برگرفته شده از سایت حقوق جزا و جرم‌شناسی.
- ۱۳- قاسمی، حاکم (۱۳۸۵) جایگاه رسانه در مهندسی فرهنگی. زمانه، ماهنامه اندیشه تاریخی و سیاسی ایران معاصر. شماره ۵۸.
- ۱۴- قطعنامه ۴/۹/۳/۲ مورخ ۱۹۷۸ کنفرانس عمومی یونسکو.
- ۱۵- ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر.
- ۱۶- ماده ۲۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر.
- ۱۷- ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی.
- ۱۸- معتمدنژاد، کاظم (۱۳۷۹) حقوق مطبوعات. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- ۱۹- مک کوائل، دنیس (۱۳۸۸) نظریه ارتباطات جمعی. ترجمه: پرویز جلالی. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
- ۲۰- موتیمر، دیوید (۱۳۸۰) فراسوی استراتژی اندیشه انتقادی و مطالعات امنیتی نوین. ترجمه: محمود عسگری. فصلنامه مطالعات راهبردی. پاییز ۸۰.
- ۲۱- ولیدی، محمد صالح (۱۳۷۲) حقوق جزای عمومی تهران. نشر: داد.

23- Singer, B. D. (1970) «Mas media and communication processes in the Detroit riots of 1967». Public opinion quarterly 34: 236-245.

24- Holden, R.T. (1986) «The contagiousness of aircraft hijacking» American journal of sociology 91(4): 876-904.

25- Philips, D. P. (1980) «Airplane accidents, murder and the mas media», Social forces 58 (4): 1001-240.